

УДК 811.162.1-112-051В.Ташицький

ЛЬВІВСЬКИЙ ПЕРІОД НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТОЛЬДА ТАШИЦЬКОГО

Ірена МИТНІК

Варшавський університет,
вул. Штурмова, 4, Варшава (Польща), 02-678, e-mail: iwmytnik@uw.edu.pl
Кафедра україністики

У статті розкрито основні напрями діяльності видатного польського мовознавця, полоніста та славіста В.Ташицького, праці якого сприяли розвиткові ономастики, досліджень над історією польської мови та історичної діалектології. Описана його наукова діяльність за час перебування у Львівському університеті.

Ключові слова: ономастика, історія польської мови, історична діалектологія, польська культура.

Вітольд Ташицький – видатний польський учений, мовознавець, славіст, полоніст¹, чия діяльність вплинула на розвиток польської науки, основоположником якої йому судилося стати², історії польської мови та історичної діалектології. Він був організатором наукових досліджень, членом редакційних комітетів багатьох визнаних видавництв та наукових праць, важливих для польського мовознавства, учасником міжнародних ономастичних організацій.

В.Ташицький народився 20 червня 1898 р. в Загужанах, що неподалік Горлиць, у південно-східній Польщі, помер 8 серпня 1979 р. в Кракові. Вивчав польську і слов'янську філологію в Ягеллонському університеті (1917–1921). У 1921–1922 рр. студіював у Софії та в Празі. Захистивши 1922 р. кандидатську роботу на основі праці “Активні дієприкметники, теперішній та минулий I у польській мові” (“*Imiesłowy czynne, terażniejszy i przeszły I w języku polskim*”), став аспірантом кафедри індоєвропейського мовознавства та лектором болгарської мови в Ягеллонському університеті. Через три роки отримав звання доктора слов'янського мовознавства на основі розвідки “Найдавніші польські власні назви” (“*Najdawniejsze polskie imiona osobowe*”), яка до сьогодні вважається однією з кращих наукових праць із старопольської антропонімії. У

¹ Найбільш детальне обговорення наукової діяльності В.Ташицького представлено в журналі: *Poradnik Językowy*. Kraków, 1981. Z.8–10, що містить матеріали з конференції, присвяченої науковому доробку вченого та його внеску в розвиток польського та слов'янського мовознавства. Див. також інші обговорення, напр.: *Hrabec S. Witold Taszycki // Poradnik Językowy*. Kraków, 1968. № 5.; *Ostrowska E. Na 70-lecie urodzin Witolda Taszyckiego // Język Polski*. Kraków, 1968. № 3; *Malec M. Witold Taszycki (1898–1979) // LingVaria*. Kraków, 2009. T.4. № 2 (8); *Malec M. Wspomnienie o Profesorze Witoldzie Taszyckim (1898–1979) // Onomastyka polska a nowe kierunki językoznawcze. Materiały z XI Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej 15–17 czerwca 1998. Bydgoszcz-Pieczyska / Pod red. M.Czachorowskiej, Ł. M. Szewczyk*. Bydgoszcz, 2000. S.9–13; *Rymut K. Witold Taszycki – w setną rocznicę urodzin // Onomastica*. Kraków, 1997. T.XLII. S.5–10.

² Праці В.Ташицького зібрані в виданні: *Rozprawy i studia polonistyczne*. Wrocław–Warszawa–Kraków, 1958–1973. T.1–5. У т.4 поміщена бібліографія праць професора за роки 1922–1968, у т.5 – за роки 1969–1973, натомість, за роки 1974–1977 в: *Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego*. Katowice, 1978. T.4.

1928 р. працював на посаді заступника професора польської мови Університету Стефана Баторія у Вільносі.

Довоєнна та воєнна доля професора вплетені в історію південно-східних Кресів та життя польської інтелігенції Львова, зокрема наукового середовища, пов'язаного з Університетом Яна Казімежа. У 1929 р. В.Ташицький почав працювати на посаді професора славистики на кафедрі слов'янської філології гуманітарного факультету Львівського університету, з 1936 р. керував тут кафедрою польської мови.

Гуманітарний факультет, на якому працював В.Ташицький у міжвоєнний період, відіграв особливу роль як осередок досліджень мов та східнослов'янських культур.

Перед німецькою окупацією Львів був містом сильних національних конфліктів. На думку істориків, відповідальною за атмосферу нетолерантності чи навіть ворожості була частина наукового та культурного середовища Львова, яка належала до ендеції³. Однак у Львівському університеті деякі викладачі займали нейтральну позицію або були пов'язані з урядовим табором та захищали толерантність. На гуманітарному факультеті майже всі професори, серед яких В.Ташицький, З.Штібер, Й.Курилович, Ю.Кляйнер, відстоювали демократичні позиції.

Після подій у листопаді 1939 р. радянська влада почала процес інтегрування освіти, шкільних програм, наукового життя Західної України в радянську освіту. Насамперед, змінювалися програми гуманітарних предметів, створювалися нові підручники, формувалася новий шкільний інспекторат, а також Інститут удосконалення вчителів, науковими консультантами яких стали університетські професори Ю.Кляйнер, С.Лемпівський та В.Ташицький.

1941 р., ввійшовши у Львів, німці закрили університет. Тоді ж було арештовано і вбито кілька десятків професорів. Під час німецької окупації львівські вчені організували таємний університет, в якому велося навчання на всіх факультетах. Його ректором став професор Е.Булянда, археолог. Таємно викладав у ньому і В.Ташицький, який офіційно працював учителем у торгівельній та годинникарській професійних школах. Таємний університет функціонував до 1945 р., тоді більшість польських науковців виїхала зі Львова. Радянська влада почала швидко усувати поляків з університету. У 1945 р. були організовані два спеціальні поїзди до Кракова – так звані академічні⁴. Одним із них до Кракова прибув В.Ташицький. Науковці роз'їхалися по Польщі. Найчисленніша група перейшла до Вроцлавського університету, який і став основним спадкоємцем Університету Яна Казімежа.

Відразу після війни В. Ташицький певний час читав лекції у Вроцлавському університеті, а також в університеті в м. Торунь, а вже з 1946 р. його доля пов'язана з Ягеллонським університетом. Тут учений став керівником кафедри слов'янської ономастики, згодом старопольської філології, а потім кафедри польської мови. За сприяння Польської Академії Наук він організував відділ ономастики, яким завідував багато років.

Свою наукову діяльність професор присвятив ономастиці, історії польської мови та історичній діалектології. Перший напрям досліджень започаткувала його докторська дисертація. Згодом підготував інші розвідки, присвячені особливим найменуванням та топонімії. Однією з найважливіших його праць стала монографія “Слов'янські топоніми (підстави поділу)” (“Słowiańskie nazwy miejscowe. (Ustalenie podziału)”), в якій учений запропонував семантичну класифікацію топонімів, яка багато років використовувалася в топономастичних дослідженнях. Ця класифікація враховує зв'язок окремих типів місцевих назв з етапами слов'янського осадництва. Праця написана у Львові, але весь її наклад був знищений під час війни. Перевидання здійснено в 1946 р. в Кракові.

Перед Другою світовою війною Львів став осередком ономастичних досліджень. Навколо В.Ташицького згуртувалися видатні згодом мовознавці, які здійснили значний внесок у розвиток топонімії східного пограниччя – З.Штібер, Я.Рудницький, С.Грабець.

³ *Madajczyk Cz., Torzecki R. Świat kultury i nauki Lwowa (1936–1941) / Cz.Madajczyk, R.Torzecki. Wrocław, 1982.*

⁴ *Redzik A. Uniwersytet Jana Kazimierza ma 350 lat // Kurier Galicyjski. Lwów, 2011. № 1.*

У львівський період В.Ташицький розробив концепцію “Словника старопольських власних назв” (“Słownika staropolskich nazw osobowych”) – фундаментальної праці про розвиток польських власних назв. У дослідження ввійшов антропонімний матеріал із джерел, які охоплюють також землі Червоної Русі XIV–XV ст. Словник став базою для багатьох важливих монографічних опрацювань, присвячених старопольській антропонімії, а також для семи частин “Етимологічно-мотиваційного словника старопольських власних назв” (“Słownika etymologiczno-motywacyjnego staropolskich nazw osobowych”) (cz. 1–7. Kraków, 1995–2002). У 1930 р. В.Ташицький написав програмну статтю “Про майбутній словник старопольських імен” (“O przyszłym słowniku imion staropolskich”) і разом зі створеним колективом аспірантів (в майбутньому професорами С.Габцем, С.Йодловським, С.Роспондом, П.Зволінським) та студентів мовного напрямку почав збирати архівні матеріали: імена, прізвиська, прізвища, геральдичні найменування від найстаріших записів аж до року 1500. Дослідження тривало до початку Другої світової війни. У роки війни, як згадував професор, робота над словником не велася. На щастя, В.Ташицький врятував зібрані матеріали і в 1945 р. перевіз їх до Кракова⁵.

У 1932 р. В.Ташицький видав новий “Алфавітний реєстр слов’янських імен” (“Alfabetyczny wykaz imion słowiańskich”), який у 30-х роках виходив друком кілька разів у календарі “Ilustrowanego Kuriera Codziennego”, популяризуючи таким чином старопольські форми слов’янських імен. Ця публікація мала велике значення, тому що з 1827 р. багато разів перевидавали календар слов’янських імен Т.Воевудзького “Вибір слов’янських імен, укладений за місяцями та днями” (“Imiona słowiańskie dla swych osobliwości zebrane i porządkiem miesięcy i dni ułożone”), який закріплював у мові імена, неправильно прочитані зі старопольських джерел⁶.

У Львівському університеті професор очолював вищий славістичний семінар на тему структури та семантики топонімів. Результати роботи над топонімами він надрукував у циклі статей: “Правдоподібно патронімічні місцеві назви (Значення суфікса -іц)”, (“Rzekomo patronimiczne nazwy miejscowe (Znaczenie przyrostka -ic)”, 1936), “Правдоподібно присвійні місцеві назви (Значення суфіксів -ув, -ува, -уво та -ін, -іна, -іно)”, (“Rzekomo dzierżawcze nazwy miejscowe (Znaczenie przyrostków -ów, -ówa, -ówo oraz -in, -ina, -ino)”, 1936), “Культурні топоніми” (“Nazwy miejscowe kulturalne”, 1939).

Продовжуючи початі раніше ономастичні студії, В.Ташицький почав видавати у Львові серію “Розвідки зі слов’янської ономастики” (“Rozprawy z Onomastyki Słowiańskiej”). Перед війною, у 1939 р., побачив світ тільки один том цієї серії – монографія Я.Рудницького “Географічні назви Бойківщини” (“Nazwy geograficzne Wojkowszczyzny”). Започаткована серія мала продовження в “Ономастичних працях” (“Pracach Onomastycznych”), видаваних Комітетом мовознавства ПАН. Професор був науковим редактором багатьох монографій, присвячених антропонімії та топонімії, які виходили в серії, а також постійним членом Редакційного комітету цієї серії.

У львівський період В.Ташицький досліджував також генезу та історію польської мови, історичну діалектологію, використовуючи дані історичної онімії. В результаті у 30-ті роки він видав кілька ґрунтовних статей, зокрема “Суперечки про походження літературної мови” (“Sprogu o pochodzenie języka literackiego”, 1930), яка розкривала малопольське походження польської літературної мови, “Польська мова в Сілезії в середні віки” (“Język polski na Śląsku w wiekach średnich”, 1933), “Виникнення та розвиток іменників типу “cielak” (фрагмент з історії мазовецького наріччя” (“Powstanie i rozwój rzeczowników typu “cielak” (ustęp z historii narzecza mazowieckiego)”, 1934), “Перехід а>е після м’яких приголосних у давніх північнопольських наріччях” (“Przejście а>е po spółgłoskach miękkich w dawnych narzeczach północnopolskich”, 1933/1934).

⁵ Słownik Staropolskich Nazw Osobowych / Pod red. W.Taszyckiego. Wrocław–Warszawa–Kraków, 1965. T.I. Z.1. S.VII.

⁶ Encyklopedia. Polskie nazwy własne. Warszawa–Kraków, 1998. S.106.

Зі студіями з історії польської мови пов'язана видавнича діяльність професора. Ще до приїзду до Львова, у 1927 р., він видав "Найдавніші пам'ятки польської мови" ("Najdawniejsze zabytki języka polskiego"), у 1928 р. – наступний том: "Вибірка старопольських текстів XVI–XVIII ст." ("Wybór tekstów staropolskich XVI–XVIII wieku"). Перебуваючи у Львові, В.Ташицький брав участь у підготовці до видання одної з найдавніших середньовічних пам'яток – "Флоріанського псалтиря" ("Psałterza Floriańskiego"), який вийшов друком у 1939 р. за редакцією Л.Бернацького. Псалтир належить до найкращих опрацювань цього роду текстів. Професор підготував польську частину тексту, автором латинської частини був Р.Ганшинець, німецьку частину опрацював С.Кубіца.

У 30-х роках В.Ташицький брав участь у роботі Орфографічного комітету Польської академії вминь, і разом із С.Йодловським у 1936 р. вони видали два важливі підручники польської орфографії: "Принципи польського правопису і пунктуації та орфографічний словник" ("Zasady pisowni polskiej i interpunkcji ze słownikiem ortograficznym") та "Орфографічний словничок із правописними правилами для учнів початкової школи" ("Słowniczek ortograficzny z zasadami pisowni dla uczniów szkoły podstawowej"), які згодом неодноразово перевидавалися.

За визначний науковий доробок В.Ташицькому в 1939 р. було присвоєно почесне звання члена-кореспондента двох найбільших польських навчальних закладів, після війни, у 1946 р., він став членом Польської академії вминь, а з 1955 р. – Польської академії наук.

На львівські роки припадає інтенсивна та плідна наукова й організаційна робота професора. Своєї активної діяльності він не припиняв навіть у важкі часи окупації. Переїхавши до Кракова, з притаманною йому енергією та відданістю В.Ташицький продовжував уже розпочаті дослідження, пов'язані з ономастикою, з історією та походженням польської мови, з історичною діалектологією. До найважливіших наукових та видавничих досягнень післявоєнного періоду діяльності професора належить видання шести томів "Словника старопольських власних назв", що стало величезним надбанням польської ономастики (останній, сьомий, том був виданий уже після його смерті). Результатом подальших топономастичних досліджень ученого стала його монографія "Патронімічні топоніми на Мазовії" ("Patronimiczne nazwy miejscowe na Mazowszu", 1951). Великим внеском у розвиток ономастики в Польщі стало заснування та редагування ним видавничої серії, зокрема "Ономастика" ("Onomastica". Т.1, 1955) та "Бібліографія польської ономастики" ("Bibliografia onomastyki polskiej". Т.1–2. 1960, 1972) у співпраці з М.Карасем та А.Турасевичем. В.Ташицький продовжував дослідження над витокami польської мови, результати яких викладені у статтях "Виникнення та розвиток польської літературної мови. Краків як колыска літературної польської мови" ("Powstanie i pochodzenie polskiego języka literackiego. Kraków kolebką literackiej polszczyzny", 1946), "Генеza польської літературної мови у світлі історичних фактів" ("Geneza polskiego języka literackiego w świetle faktów historycznych", 1951), які викликали жваву дискусію і дали поштовх до створення багатьох праць, присвячених історії польської мови.

В.Ташицький продовжував видання старопольських пам'яток. У 1953 р. він опублікував збірку "Захисники польської мови, XV–XVIII ст." ("Obrońcy języka polskiego, wiek XV–XVIII"), через рік разом з К.Гурським видав Миколая Рея "Коротку розмову між трьома особами Паном, Віїтом та Священиком" ("Krótka rozmowa między trzema osobami Panem, Wójtem i Plebanem") з 1543 р. Протягом багатьох років він працював над "Словником польської мови XVI ст." ("Słownik polszczyzny XVI wieku", Т.І–XXXII, 1966–2004). Варто згадати також великий внесок професора в реполонізацію топонімів на західних та північних землях. Він був головою Комісії визначення місцевих назв та фізіографічних об'єктів при прем'єр-міністрі Польщі.

Учні професора пам'ятають його як яскраву особистість, надзвичайно вимогливого наставника. Як згадував один із них, А.Вільконь, "професор Ташицький був людиною,

яка називала речі своїми іменами, не любив ораторського хизування, був чутливим до фальші, осуджував – подеколи надто суворо – прояви фантазії у своїх учнів. (...). В університетській думці професор уособлював постать ученого давнього формату, можна сказати, “феодала”... Проте в його біографії скриваються цінності, про які годі забути. Професор був людиною університету, справжнім майстром, оточеним гуртом учнів та співпрацівників, які обдаровували його надзвичайною пошаною. Не тільки за те, чого досягнув у тих чи інших ділянках мовознавства, а й за те, ким був як людина та педагог у складних 50–60-х роках. А був він людиною внутрішньо незалежною, яка, разом з тим, шанувала писані університетські права та звичаї, гідність ученого, для якого поняття кон’юнктури було зовсім неприйнятне⁷ (переклад. – *I.M.*).

Університет Яна Казімежа, професором якого певний час був В.Ташицький, є частиною спадщини польської наукової думки. Після війни цю спадщину успадкувало чимало навчальних закладів на етнічній території Польщі. Думаю, однак, що *genius loci* цього наукового центру залишився та нині добре служить науковому середовищу Львівського університету.

LIVV PERIOD OF VITOLD TASHYCKI SCIENTIFIC ACTIVITY

Irena MYTNIK

Warsaw University

*4, Szturmowa Str., Warsaw (Poland), 02-678, e-mail: iwmytnik@uw.edu.pl
Department of Ukrainian Studies*

The proposed research article aims to present profile of Vitold Tashycki, the eminent Polish scholar, linguist, and slavist, with particular emphasis on his scientific work at the University of Lviv. He is considered to be of polish onomastic, his study related also to history of the Polish language and historical dialectology.

Key words: onomastic, history of polish language, historical dialectology, polish culture.

ЛЬВОВСКИЙ ПЕРИОД НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВИТОЛЬДА ТАШИЦЬКОГО

Ирена МЫТНИК

Варшавский университет

*ул. Штурмова, 4, Варшава (Польша), 02-678, e-mail: iwmytnik@uw.edu.pl
Кафедра украинистики*

Статья посвящена Витольду Ташицкому, известному польскому ученому, лингвисту, слависту и полонисту, основоположнику польской ономастики, исследователю истории польского языка и исторической диалектологии. Особый упор сделан на его научной работе во Львовском университете.

Ключевые слова: ономастика, история польского языка, историческая диалектология, польская культура.

Стаття надійшла до редколегії 05.12.2011.
Прийнята до друку 23.12.2011.

⁷ *Wilkoń A. Profesor Taszycki – człowiek i uczoney // Poradnik Językowy. Kraków, 1981. Z.8–10. S.377–382.*